

M Ü Z İ K

Ölümünün 10. yıldönümünde

MUHİTTİN SADAK KENDİNİ ANLATIYOR

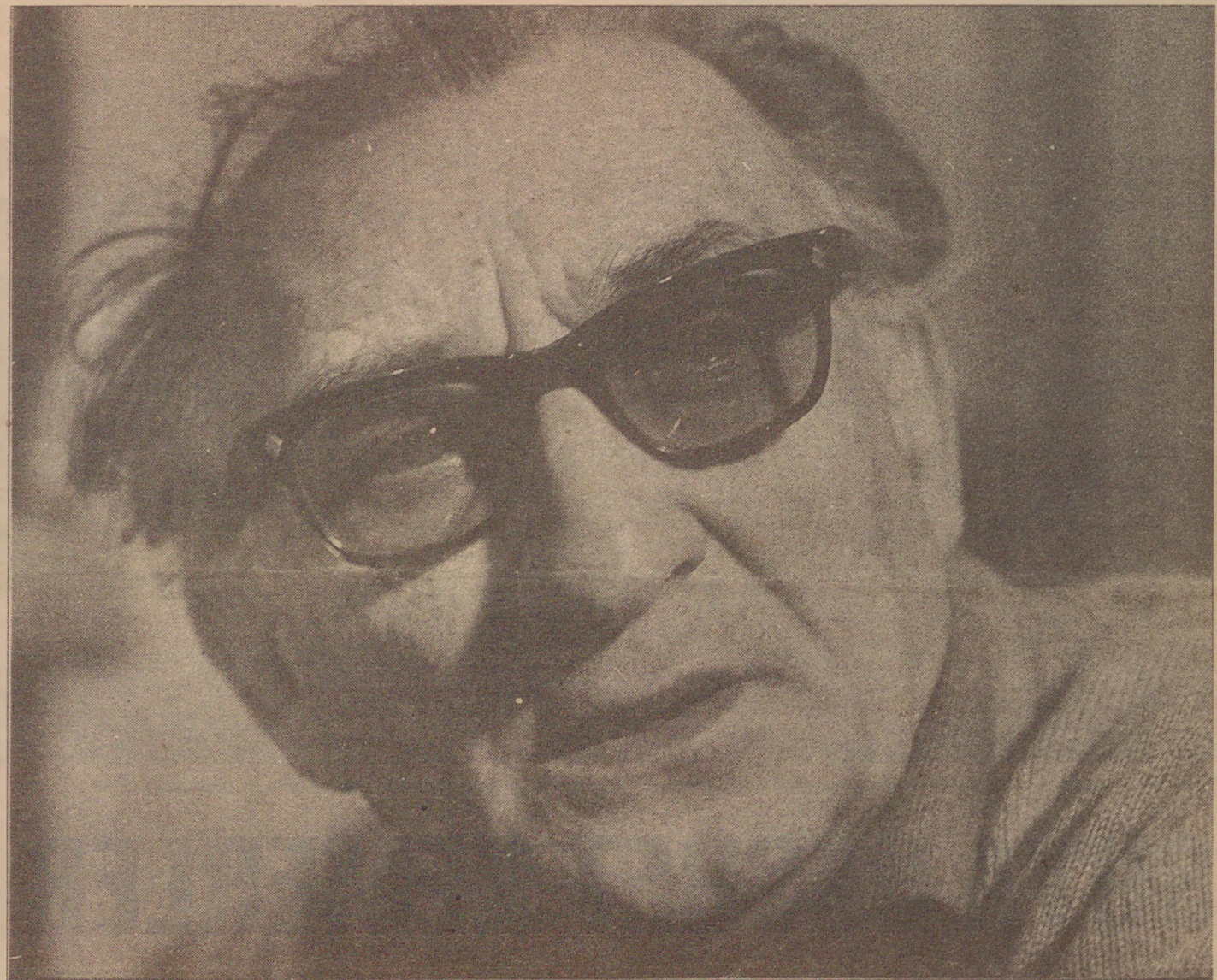
Değerli müzik adamı Muhittin Sadak öleli 10 yıl olmuş. Türkiye'de çoksesli müziğin tanınması ve yayılması için yaşadığı sürece mücadele vermiş olan Sadak, müzik tarihimizde viyolonselci ve koro şefi olarak unutulmayacak bir yere sahip olmuştur. Onuncu ölüm yıldönümünde, Muhittin Sadak'ın çeşitli yayın organlarında yer almış olan konuşmalarından bir kolaj yaparak, yaşamöyküsünü kendi ağzından aktarmak istedik.

'Müzikle nasıl tanıştım?'

Muhittin Sadak bir gazete röportajında, ilk müzik aletiyle baba evinde nasıl tanıştığını şöyle anlatıyor: "Pek ufak yaşlarda iken baba ocağının bir odasında kilitli bir piyano vardı. Piyanoya "piyano" dediği devirlerde, Evde bir zinet gibi duruyordu. Bir gün arayıp tarayıp anahtarını buldum. Biraz çaldım. Büyüklemin, şüphesiz biraz haklı olarak "Bu oğlan çalgıcı olacak" şeklindeki azarlarına muhatap olarak odadan kovulmuştum." ¹ Hıfız Topuz'un kendisiyle televizyonda yaptığı konuşmada ise şu bilgileri veriyor: "Evde kırık bir kanun vardı; dayım biraz müzikle meşgul olduğu için. Fakat bunlar bence bir şey ifade etmezdi. Ahırdım, ama müzik bilmiyordum. Böyle tıngırdattım, bazı sesler gelirdi. Biz o zamanlar Kızıltoprak'tayız, sinemalarda öyle uydurmasyon piyano vardı. İlk duyduğum polifonik müzik işte bu."²

'İlk müzik çalışmalarım'

Çocukluk döneminden sonra, genç Muhittin'in müzik bilgisini arttırmak için bireysel çabaları başlar: "Ondan sonra bende bir müzik eğilimi başladı. Zaman ilerledi. Ve elemli günlere geldik: Balkan Savaşı. Babam maalesef musikiye çalışsam çalgıcı olurum diye bana musikiyi yasak ederdi. Fakat onu başaramadım. Eski devir, malum, herkesin atı, arabası vardı. Fakat Balkan Savaşı'nda atlar, arabalar alınmıştı, ben de ahırda çalışırdım. Bir büyük keman bozuntusu viyolonsel üzerinde. Ellerim donardı da tentürdiyot sürerdim, donmasın diye. Çünkü o devirde arkama tentürdiyot sürerlerdi ısıtın diye. Çocukluk... Böyle çalışmaya başladım. Bu tabii uzun sürdü. Frerlere (papaz okuluna) gittim. Frerler mektebinde, unutmam adını "Frère Eustache" diye bir müzik öğretmenimiz vardı. Bando şefiydi. Beni "timponist" olarak orkestraya aldı. Biraz nota öğrendim. Böyle başladık. Kısacası, kendi kendime nota öğ-

rendim. Viyolenseli de kendi kendime öğrendim."³

'Darülelhan'da hocalığa başlıyorum'

Muhittin Sadak "naçiz bir kurucusu olabilmek mazhariyeti ile her şeyinden fazla iftihar" duyduğu ⁴ İstanbul Konservatuarı'na girişini ve ilk dönemini şöyle anlatıyor:

"Sene 1922. Memleketimizin düşman işgalinden kurtulmasının heyecanı içindeyiz. Anadolu'dan gelen haberlere göre, İnönü zaferi kazanılmış, Sakarya Meydan Muharebesi zaferle neticelenmiş ve böylelikle düşman memleketimizi terk etmek hazırlığı içinde. İşte biz bu ortamda, İstanbul'da bir trio kurduk. Çocuk Esirgeme Kurumu yararına

konserler veriyoruz. İstanbul'da o devirde yalnız tek sesli musiki ile işgal eden ve zannıma kalırsa Maarif Nezareti'ne bağlı bir müzik evi vardı ki o devirdeki ismi Darülelhan'dı.

Bizim ötede beri verdiğimiz garp musikisi konserleri, bazı büyüklerimizin dikkatini çekiyor ve başta meşhur romancımız Halit Ziya Uşaklıgil, şair İzzet Melih, o zamanki, zannederim Cemiyeti Umumiye Belediye azalarından Bedri Nedim Göknil ve daha hatırıma gelmeyen birkaç zevat ve hatta onu da ilave edeyim, Almanya'da musiki tahsili yapan Musa Süreyya olmak üzere Darülelhan'a ek olarak bir de çok sesli musiki tedrisatının konmasını öne sürüyorlar ve o zamanın Belediye Reisi Hay-

dar Bey'e müracaat ediyorlar. Haydar Bey bunu olumlu karşılıyor ve Ziya Paşa'nın riyasetindeki bu müessesese Maarif Nezareti tarafından Şehremaneti'ne devrediliyor. Yeni şekliyle Darülelhan iki bölümlü bir müzik müessesesi oluyor: Tek sesli müzik, eski deyişle alaturka ve çoksesli müzik, eski deyişle alafranga. Hatırında kalan idarecileri ve hocaları sayabilirim: Müdürümüz Musa Süreyya, ikinci müdür Yusuf Ziya Demirci (sonradan müdür olmuştur), keman hocası merhum Zeki Üngör (ki Padişah orkestrası başkemancısı idi ve sonda orkestra şefi oldu, İstiklâl Marşımız'ın bestekârıdır), piyano hocası Sabri Bey, musiki nazariyatı hocaları Edgar Manas ve Radeaglia. Bunlar hakikaten

değerli müzisyenlerdi. Bazıları benim de hocalarım olmuşlardır. Ayrıca ikinci derecede keman hocaları da vardı, bunlar, o zamanki deyişle Saray kemancılarıydı, isimlerini hatırlayamıyorum. Ben viyolonsel ve musiki nazariyatı hocası idim. Bir isim daha üzerinde durmak isterim: Gessa von Heggeyi (Géza de Hegyee). Heggeyi, Macar'dı, Franz Lizst'in iyi talebelerindendi ve sarayın baş piyanisti idi.

Alaturka kısmına gelince; hakikaten kıymetli bir müzikolog olan Rauf Yekta, ki bilindiği gibi Lavignac Ansiklopedisi'nin Türk musikisi maddesi ona yazdırılmıştır, bu bölümde çalışırdı. Sonra hafız Ahmet Efendi, kemençeci Aleko...

1923 senesinde kıymetli sanatkârimiz Cemal Reşid de Konservatuvar muallim heyetine alındı. Bir süre sonra aramıza merhum Ali Sezin de katıldı. 1926'dan sonra Seyfettin ve Sezai Asal da Viyana'dan geldiler ve öğretim kadrosuna alındılar. Sezai Asal viyolonsel dersini aldı üzerine ve ben musiki nazariyatı dersiyi iktifa ettim. Bu arada kurduğumuz oda müziği topluluklarıyla Union Française'de konser vermeye başladık." 5

Konservatuvar Korosu'nun kuruluş öyküsü

Muhittin Sadak 1931 yılında Joseph Marx'ın gelişiyle başlayan gelişmeleri şöyle anlatıyor: "1930'da (1931 olacak) Vali Muhiddin Bey zamanında, Konservatuvar'a yeni bir şekil vermek için Avusturya'dan Viyana Müzik Akademisi Rektörü Joseph Marx İstanbul'a geldi, hepimizi, âdeta imtihan eder gibi yaptı, muallimleri iki kısma ayırdı. İşte o devirdedir ki, yavaş yavaş talebeler inkişaf etmeye başladılar. Ve verdiğimiz konserlere yaylı saz çalanlardan başka, nefesli sazlar da katılmaya başladı. O zaman Ertuğrul Yatı Müzikası diye bir Bahriye Orkestrası vardı. Bunun şefi, Deli İhsan namı ile maruf İhsan Bey'di. Bir ikili orkestra için lüzumlu nefesli sazları kendisi getirdi. Bunun üzerine orkestramız kuruldu. Bu orkestra sonradan Şehir Orkestrası adını alan topluluktu. (...) Koromuzda gelince, kurulduktan sonra uzun süre başarılı konserler vermiş, gerek "a capella" gerekse orkestra eşliğinde verdiği bu konserlerle, şehrimiz ve memleketimizin müzik hayatına büyük katkıda bulunmuştur." 6

Önce "Talebe Korosu" olarak kurulan bu koro zamanla gelişerek "Konservatuvar Korosu"na dönüştü: "İstanbul Konservatuvarı'nın erkek ve kadın seslerinden mürekkep bir koro teşkil edilmişti. Konservatuvarda tetkiklerde bulunmak üzere belediye tarafından Avrupa'dan getirilmiş olan musiki mütehasısı ve doktoru Joseph Marx koroyu dinledi. Buna daha fazla ehemmiyet verilmesini, halka konserler verilmesini

lüzumunu belirtti. Beni de bu vazifeye tayin etti. İşte bugünkü koral teşekkülün kurulması böyle oldu." 7

Konservatuvar Korosu'ndan Şehir Korosu'na

Muhittin Sadak 1944'te Konservatuvar'ın batı Musikisi İcra Heyeti Şefi olur. Bir yıl sonra da Şehir Korosu kurulur. 1933-1940 yılları arasını Konservatuvarın duraklama dönemi olarak niteleyen Muhittin Sadak, bu durumun kurumun başına "ilmi kurul başkanı" olarak Hüseyin Saadetin Arel'in getirilmesiyle aşıldığını söyler ve şöyle devam eder: "Arel'in en büyük hizmeti, Şehir Orkestrası ile Şehir Korosu'nu kurmasıdır. Bu devirde Konservatuvar hakikaten kendi ortamımıza göre Avrupai bir şekilde çalışmaya başlamıştır. Leyla Gencerler, Sarıcalar, Verda Ermanlar, Gülserenler hep bu devrin ürünleridir." 8 Koro büyük bir hızla gelişirken Sadak'ın bireysel çalışmaları da durmamıştı. Daha önceki yıllarda olduğu gibi, oda müziği topluluklarında çalarak ve resitaller vererek viyolonsel edebiyatının Türkiye'de tanıtılması görevini sürdürüyordu. Ama bunun da ötesinde, orkestra eşliğinde ilk viyolonsel konserini de Sadak gerçekleştirdi. Bir konuşmasında: "Türkiye'de ilk olarak, viyolonsel edebiyatında mühim eserlerle konser veren yeni orkestra refakatinde; resital veren, sonat vs. çalan benim," dedikten sonra senfonik orkestra eşliğinde verdiği ilk konserin tarihi için şu bilgiyi veriyor: "Bu, yanılmıyorsam, Konservatuvar Şehir Orkestrası'nın kurulduğu devire rastgelir ki 1946-1947'dir. Cemal

Reşit'in yönettiği orkestra idi." 9

Şehir Korosu'ndan İstanbul Operası'na

1959 yılında Muhittin Sadak Konservatuvar'daki görevini sürdürürken, bir yandan da İstanbul Radyosu'nda "tonmayster"lik yapmaktadır. Bundan sonrası Sadak anlatsın: "O zamanki müzik ortamımızın teknik olanaklarını da yakından bilenler, her halde "tonmayster"lik ihtisasının ne kadar zor bir görev olduğunu da takdir ederler. İşte en kolay deyişle "ses ve saz sanatçılarına mikrofonları usulüne göre ayarlama ve yayımlanacak müziği elektronik cihazlar sayesinde en uygun teknikle seslendirme" demek olan "tonmayster"lik görevim esnasında, günlerden bir gün, beni birisinin görmek istediğini haber verdiler. Birkaç dakika sonra, bana gözlerinden her haliyle itimat telkin eden genç birisiyle karşı karşıya geldiğim anı uzun yıllar geçmesine rağmen asla unutamam... Karşımdaki genç, Aydın Gün'den başkası değildi. İçi sanat dolu, gözleri pırıl pırıl bu genç şaşılacak bir cesaretle hemen konuya geçerek: "İstanbul'da bir opera kurmak tasavvurunda olduğumu", idealinin ateşle bana orada duyuruvermişti. Birdenbire heyecanlandığımı şimdi de itiraf ederim..."

Bir başka yerde ise Sadak bu süreci şöyle anlatır: "O devirde koromuz ilerlemişti. 1959'a gelmiştik. Koroda Leyla Gencerler, şunlar, bunlar... Bugünkü Devlet Operası'ndaki o büyük sanatçıların çoğu İstanbul Şehir Korosu'ndadır. Bir deneme yapalım dedik.

Çok değerli meslektaşım Demirhan Altuğ ile orkestra, yani Konservatuvar Şan Bölümü talebelerinin iştirakiyle Opera denemeleri diye, Şehir Tiyatrosu'nda birtakım gösteriler yaptık. Rigoletto Operası'nın dördüncü perdesini, Il Traviatore Operası'nın tümünü çocuklarla hazırladık. Bunu çok kıymetli üstadımız Muhsin Ertuğrul istedi. Bir gün bana gelerek "Yahu Muhittin, bir opera açsak" dedi. Ben "Nasıl olur?" dedim. "Yapanız" dedi. O devirde ben radyoda ton maysterdim. Şu bizim şimdiki yönetmenimiz Aydın Gün'le meseleyi konuştuk. İstanbul Operası kurulur mu, kurulamaz mı derken hakikaten opera kuruldu. 1959-1960'ta, yine o demin arzettığım Şehir Tiyatrosu binasında Tosca operasıyla başladık. Solist olarak Leyla Gencer geldi. Bariton şimdi adını unuttum, en sevdiğim çocuk, şimdi Avrupa'dadır, İtalya'da müstezar ad kullanıyor, o geldi (Orhan Güney). Onlarla başladık. İşte operanın da başlangıcı böyle oldu." 10

Muhittin Sadak bize neler verdi?

Bu soruya Muhittin Sadak'ın cevap vermesi mümkün olmadığı için, Bülent Tarcan'ın yaptığı bir değerlendirme ile yazıyı noktalyoruz. Şöyle diyor Tarcan: "İliklerine kadar müzisyen olan Muhittin Sadak, en küçük ayrıntılara inen titiz yorumları ve itinalı çalıştırması ile Koroya o zamana kadar görülmemiş artistik bir güç kazandırdı. Ve bu arada da büyük bir sanatçıyı yokluklardan çekip çıkararak, onu yurduna ve daha sonra da dünya sanatına hediye etti. Bu sanatçı Leyla Gencer'dir. Muhittin Sadak'ın, bu sanatçının var olmasındaki rolünü kimse inkâr edemez... Ayrıca... Muhittin Sadak müşfik bir baba olarak, kızını en iyi bir performansla yetiştirmeye çalıştı." 11

Derleyen: GÖKHAN AKÇURA

¹ Akın, 3 Şubat 1952

² Hıfzı Topuz'un 12 Nisan 1975'te M. Sadak'la televizyonda yaptığı görüşmenin metni) Orkestra No. 121, Eylül 1983, s.14

³ Hıfzı Topuz, a.g.y., s. 14

⁴ Kandemir, Son Saat, 28 Ocak 1952

⁵ Muhittin Sadak, "İstanbul Belediye Konservatuvarı Hatıralarım ve Konservatuvarın Bugünkü Durumu" (Kuruluşunun Ellinci Yılında) İstanbul Belediye Konservatuvarı, t.yl, Orkestra Dergisi Yayınları, s. 16-18.

⁶ Muhittin Sadak, "İstanbul Belediye Konservatuvarı hatıralarım...", s. 18

⁷ Akın, 3 Şubat 1952

⁸ Muhittin Sadak, İstanbul Belediye Konservatuvarı hatıralarım...", s. 18-19

⁹ Hıfzı Topuz, a.g.y., s. 15

¹⁰ Hıfzı Topuz, a.g.y., s. 17

¹¹ Bülent Tarcan, Orkestra, No. 121, Eylül 1983, s. 8-9

